

на всі аспекти та складники туристичного господарства міста. Ці рекомендації стосуються не тільки Львова, але й інших міст - значних туристичних центрів України – Києва, Харкова, Дніпра, Одеси тощо.

Список використаних джерел та літератури

1. Смирнов І.Г. Концептуальні засади стратегії сталого розвитку урботуризму в умовах овертуризму. Економіка, облік, фінанси та право в умовах глобалізації: тенденції та перспективи. *Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції*. Полтава, 2019. С. 65-70.
2. Overtourism? Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions. : UNWTO Library, 2018. URL: [https:// www. e – unwto. org/doi.pdf](https://www.unwto.org/doi.pdf)
3. Смирнов І.Г. Логістика туризму. Київ: Знання, 2009. 354 с.
4. Смирнов І.Г. , Любіцева О.О. Маркетинг сталого туризму. Київ, 2019. 256 с.
5. Иванова Е.В. 50 оттенков Львова. Новое время страны, 2018. № 19. С.38-41.

*Васильчук Володимир Миколайович,
доктор історичних наук, професор кафедри
Історії України і туризму,
Київський національний лінгвістичний університет*

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Україна з перших днів незалежності впевнено стала на шлях створення власної туристичної індустрії, проголосивши туризм пріоритетною галуззю розвитку національної економіки. Так, робота туристичного ринку України впливає на діяльність майже 40 економічних галузей країни та на 10-15 % жителів нашої держави. В багатьох країнах і регіонах туризм став основним джерелом прибутків.

Дослідженням питань історії та розвитку туризму займаються багато науковців, серед яких Д.І. Басюк, В.Г. Герасименко, Л.П. Дяченко, В.Ф. Кифяк, В.К. Кіптенко, М.П. Бондаренко, О.О. Любіцева, М.П. Мальська, В.С. Пазенок, В.К. Федорченко, Ф.Ф. Шандор, І.М. Школа та інші. У працях зазначених вчених розкрито різні аспекти функціонування вітчизняного туристичного ринку.

Слово «туризм» – франкомовного походження від «tour» – подорож (поїздка, поход) у вільний від роботи час, один з видів активного відпочинку [1, с. 39].

Розвиток туризму поділяється на декілька етапів залежно від зміни наступних факторів: мотивації по подорожжям; способу подорожжям і

розвитку транспортних засобів; кількості подорожуючих і охоплення туризмом різних верств населення.

За цими критеріями можна поділити на етапи розвитку:

1. зародження туризму;
2. становлення організованого туризму;
3. формування індустрії туризму;
4. масовий туризм та глобалізація туристичної індустрії.

Більшість іноземних і вітчизняних науковців досліджують формування взаємин між транспортом і туризмом. Так, англійський вчений Джон Уокер вважає, що історія розвитку туризму в цілому поділяється на дві частини: перша – до появи й використання масових видів транспорту; друга – після їхньої появи, що, у свою чергу, складається з окремих етапів відповідно до виникнення нових видів транспортних засобів, а саме: вік залізниць, вік автомобілів, вік реактивних літаків і вік круїзів на морських судах.

В історії розвитку туризму чітко простежуються етапи:

1. до 1890 р. – передісторія туризму (охоплює античний туризм, коли основними мотивами подорожей були: торгівля, освіта, паломництво, лікування, спортивні змагання; середньовічний туризм, коли до подорожей спонукали: релігійний туризм, освіта, дипломатичні відносини; туризм нового часу, коли основні тенденції відпочинку визначила промислова революція, що збільшила обсяг робочого часу і вперше поставила питання про необхідність рекреації робітників та службовців);
2. 1890-1917 рр. – елітарний туризм; зародження спеціалізованих підприємств з виробництва туристських послуг (1841 р., Т. Кук);
3. 1918 – 1939 р. – період становлення соціального туризму;
4. після 1945 р. по теперішній час – масовий туризм, формування туристської індустрії як міжгалузевого комплексу з виробництва товарів і послуг для туризму;

Етапи розвитку туризму в Україні.

Перший етап (до 1890 р.). Перші подорожі – первісний туризм. Ключовими чинниками, які сприяли розвитку туристичної діяльності за часів до появи держави, стали суспільне розшарування населення, поява товарно-грошових відносин (розвиток первісної торгівлі), що сприяло соціально-економічному розвитку суспільства; задоволенню потреб людини в пізнанні навколишнього середовища. Утворення перших держав.

Другий етап (1890-1917 рр.). Великі морські експедиції; розвиток культури та мистецтв – створення видатних пам'яток скульптури, архітектури, відкриття нових земель і місць з унікальним кліматом,

цілющими мінеральними джерелами. Зародження науки та дослідження довкілля стало передумовою розвитку культурного, освітнього й оздоровчого видів туризму, адже відбувалися подорожі до цілющих джерел, місцевостей з унікальним кліматом з метою відпочинку, лікування, відновлення фізичних сил і душевної рівноваги; зародження транзитного туризму супроводжувалося будівництвом доріг і закладів гостинності. Часто на заваді цьому процесові ставали війни та інші суспільні катаклізми, однак до кін. ХІХ ст. українці встигли зробити чималий внесок в географічні дослідження земної кулі (В. Григорович-Барський, Ю. Лисянський – співучасник навколосвітньої подорожі І. Крузенштерна, В. Ржевуський, М. Пржевальський, М. Миклухо-Маклай та ін.). Склад мандрівників того часу був різноманітним, адже подорожі здійснювалися з культурними й освітніми цілями. Просвітницький період став часом виникнення перших туристських організацій на території Російської та Австро-Угорської імперій. Характеризувався окремими прикладами використання екскурсій, походів, подорожей, насамперед з метою освіти і збирання науково-географічної і краєзнавчої інформації про різні райони і рідний край. Тоді ж розпочинається активне рекреаційне освоєння Криму, Карпат. Туризм і екскурсії значною мірою сприяли виконанню соціальних програм. Тому не випадково найактивніше їх використовували демократичні прошарки населення й інтелігенція - з метою вивчення національно-культурного надбання українського народу, його історії, традицій (Я. Головацький, І. Вагилевич, О. Партицький, І. Нечуй-Левицький, І. Франко та ін.).

Формується туристська інфраструктура - ресторани, готелі, транспортна мережа, активізується туристський ринок, в якому виділяються два основних сегменти - елітарний туризм заможних прошарків і екскурсійний, рекреаційний туризм інтелігенції. З'являються численні туристські фірми, бюро, компанії, клуби, товариства. В Україні стають відомими такі рекреаційні центри як Моршин, Немирів, Поляна, Синяк, Трускавець. Відбулися зміни на виробництві: робочий час скоротився, що призвело до збільшення вільного часу. Це сприяло здійсненню подорожей та залученню до туристичної діяльності працюючих категорій населення. Найпопулярнішими центрами туризму в Україні стали Київ, Одеса, Крим, Кам'янець-Подільський, а також Яремче, Ворохта, Коростів, Гребенів, Славське.

Третій етап (1918-1939 рр.). Україна стала частиною СРСР. На західноукраїнських землях, що перебували тоді під владою Польщі, Чехословаччини та Румунії, туристсько-краєзнавчою діяльністю

займалися товариства «Плай» і «Чорногора». В період «українізації» туристський рух особливо активізується, проте з часом він повністю підпорядковується централізованій системі управління туризмом, що характеризувалася домінуванням ідеологічних функцій над господарськими. З виникненням АТ «Радянський турист» (1928), а згодом Товариства пролетарського туризму (1929) почалася монополізація туризму.

У повоєнний період швидкими темпами йшло відновлення зруйнованої туристської інфраструктури, вдосконалювалася система управління. Проте розвиток туризму відбувався здебільшого екстенсивно - за рахунок включення нових ресурсів і територій. В СРСР склалася система трьох монопольних туристських структур: ВАТ «Інтурист», ТЕУ ВЦРПС, БММТ «Супутник» ЦК ВЛКСМ, філії яких працювали й в Україні. Так формувалася найбільша і найдешевша в світі матеріальна база соціального і самодіяльного туризму. Одночасно до кінця цього періоду в туризмі загострилися суперечності, насамперед через неможливість задоволення рекреаційних потреб усього населення за умови збереження низьких цін на відпочинок. Це призвело до необхідності переходу до нової форми організації і планування туризму, заснованої на системі соціальних нормативів, що і стало суттю наступного етапу.

Четвертий етап (після 1945 р. й по теперішній час). Розвивається міжнародний туристський рух. Лідером серед туристських організацій СРСР стало ВАТ «Інтурист». В Україні велику роботу проводила Українська республіканська рада з туризму і екскурсій. Зусиллями БММТ «Супутник» набув величезного розмаху молодіжний туризм. Цей період відзначався швидкими темпами розвитку соціального туризму, й одночасно - ще швидшим відставанням якості обслуговування від стандартів індустрії туризму західних країн. Спроби стимулювати розвиток туризму адміністративними заходами тільки загострили наявні протиріччя.

Україна, маючи значний природний та культурний потенціал, володіє можливістю приєднатися до найбільш відвідуваних країн [2].

18 жовтня 2005 р. у Відні під час засідання генеральної асамблеї Європейської туристичної комісії Україну першою серед країн СНД було прийнято до складу цієї впливової організації, наша держава стала дев'ятою країною, яка не є членом Європейського Союзу [3].

На жаль, на сьогоднішній день туристична інфраструктура України є недостатньо розвиненою. Саме з цієї причини наша країна суттєво не впливає на процес глобалізації. Таким чином, необхідно кардинальний перегляд використання туристичних ресурсів України, та

сприяння на рівні зовнішньої і внутрішньої політики. Туризм став важливим економічним інструментом у розвитку держави Україна.

Список використаних джерел та літератури

1. Биржаков М.Б. Введение в туризм : учеб. [для студентов высших учебных заведений] – Москва – Санкт-Петербург: Издательский дом —Герда, 2006. – 510 с.

2. Інтернет видання «Сегодня.ua» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.segodnya.ua/opinion/alexandrliievcolumn/turizm-yak-kozirna-karta-ukranksko-ekonomki-706563.html>.

3. Козловський Є. Шляхи формування еліти в туристичній галузі (вітчизняний та іноземний досвід) // Формування й оновлення політико-управлінської еліти в сучасній Україні: Зб. наук. пр. / За заг. ред. М. І. Пірен. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – С. 169 – 188.

*Левицька Надія Миколаївна, доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін,
Коцюбанська Ольга Олександрівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін,
Національний університет харчових технологій*

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Нині Україна впевнено та активно інтегрується до світового культурного простору. Тому при розробці регіональних стратегій розвитку пріоритетними мають бути проблеми збереження та використання пам'яток культурної спадщини. Для цього потрібне повноцінне виявлення й вивчення культурної спадщини з метою виваженого використання і комплексного збереження її. наукові дані твердять, що в Україні налічується більше 140 тис. історико-культурних пам'яток. Захист культурної та духовної спадщини визнано одним з пріоритетів Стратегії національної безпеки України.

В Україні створено належну вітчизняну законодавчу та нормативно-правову базу, що регулює роль держави, органів центральної виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, органів місцевого самоврядування, землекористувачів, юридичних та фізичних осіб незалежно від форми власності, в якій перебувають об'єкти та пам'ятки культурної спадщини (зокрема, прийнято закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про Загальнодержавну програму збереження та використання об'єктів культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про Перелік пам'яток